

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΑ'

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1948

ΑΡΙΘ. 79

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΥΛΙΣΤΙΚΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΨΥΧΟΣΩΜΑΤΙΚΗΝ ΑΝΤΙΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Εὐχαρίστως ἀκολουθῶ πρόσκλησιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, ὅπως ἐκθέσω ἐκ τῆς προσωπικῆς μου πείρας τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐξέλιξιν ἐπιστημονικῶν ἀντιλήψεων ὡς παρηκολούθησα ταύτας ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῶν σπουδῶν μου πρὸ ἐξηκονταετίας ἀπὸ τῆς τότε εἰς τὴν Ἰατρικὴν κρατούσης μηχανιστικῆς-ὕλιστικῆς ἀντιλήψεως εἰς τὴν ἐνιαίαν ψυχосωματικὴν.

Περατώσας τὸ Γυμνάσιον ἠδυνάμην ἐνεκα οἰκογενειακῶν σχέσεων νὰ μεταθῶ εἰς Μόναχον τῆς Βαυαρίας τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1887 πρὸς σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς. Προηγμένη εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην πόλις, ὡς τὸ Μονάχον, παρουσίαζεν, ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, ὅτι ἐγνώριζε καὶ ἀπέδιδε ἢ τότε ἐποχῇ. Ὁ ἠλεκτρισμὸς διὰ φωτισμὸν καὶ κίνησιν ἦτο εἰσέτι ἄγνωστος, οἱ δρόμοι χωρὶς τινα ἐπίστρωσιν. Χάρις εἰς τὸν καθηγητὴν Retenkoffer, τὸν ὀνομασθέντα Πατέρα τῆς ὑγιεινῆς, μόλις εἶχε τελειώσει ἡ ἐργασία παροχετεύσεως καθαροῦ νεροῦ διὰ κλειστοῦ ὑδραγωγείου ἀπὸ τῶν Ἄλπεων καὶ οὕτω κατέπαυσεν ὁ τυφοειδῆς πυρετός, ὅστις ἕως τότε ἐμάστιζεν ἐνδημικῶς τὴν πόλιν. Ὑπόνομοι εὐρίσκοντο ὑπὸ κατασκευῆν καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ δρόμοι ἐν ἀναστατώσει.

Παρηκολούθησα κατ' ἀρχὰς γενικὰ μαθήματα, ἰδίως τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰς φυσικὰς

ἐπιστήμας. Ὁ καθηγητὴς R. Hertwig τῆς Ζωολογίας ἐδίδασκε καὶ συγκριτικὴν ἀνατομίαν. Κατὰ τὸ μάθημα τοῦτο ἐπραγματεύετο καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ζώντων ὀργανισμῶν ἀπὸ τοῦ ἀπλουστάτου μονοκυτταρικοῦ μέχρι τοῦ ἀνωτέρου καὶ ἀνωτάτου τοῦ ἀνθρώπου. Μακρότατος ἐγένετο τότε λόγος περὶ τῆς Generatio Requivoca, δηλ. τῆς αὐτομάτου γενέσεως τῶν ὄντων. Ὁ καθηγητὴς ἀνέφερε τὰς θεωρίας καὶ τὰ πειράματα διὰ τῶν ὀσείων, ὡς ἐνομίζετο, ἀπεδεικνύετο ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθοῦν ζῶντα ὄντα αὐτομάτως ἀπὸ τὴν νεκρὰν ὕλην, ἀπὸ τὴν κόνιν, τὸν ἀέρα, τὸ νερὸ κλπ. Καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦ καθηγητοῦ ἦτο ὅτι ὑπερενικήθη ἡ θεωρία αὐτῆ, ὅτι δὲν ὑπάρχει αὐτόματος γένεσις. Ἄλλ' ἐθεώρει μ' ὄλον τοῦτο ἀναγκαῖον νὰ ἀναπτύξῃ διὰ μακρῶν τὰ ἐπιστημονικὰ νεώτερα δεδομένα, ὡς ἐκ τῶν ὀσείων κατέπιπεν ἡ θεωρία αὐτή. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἐξηκολούθει ὁ ἀγὼν, ὅτι πολλοὶ ἐπιστήμονες θὰ ἐπίστευαν ἴσως ἀκόμη εἰς τὴν αὐτόματον γένεσιν τῶν ὄντων, τὴν ὀσείαν ἤδη 20 ἔτη πρότερον εἶχεν ἀποδείξει ὁ Pasteur ὡς ἀνυπόστατον.

Καὶ τί ἐσήμαινε ἡ ἀποδοχὴ μιᾶς τοιαύτης θεωρίας; Νεαρὸς ἐγὼ καὶ μὴ γνωρίζων τὰς διαμαχομένας ἐπιστημονικὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μόλις ἀφήσας τὴν

πατρικὴν ἐστίαν ὅπου κατὰ Κυριακὴν τὰ παιδιὰ θὰ ἐσυνοδεύαμεν τὸν πατέρα μας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρακολουθήσω τὴν σκέψιν, νὰ φθάσω εἰς συμπέρασμα ἐκ τῆς ἀποδοχῆς τῆς θεωρίας τῆς αὐτομάτου γενέσεως. Καὶ ποῖον θὰ ἦτο τὸ συμπέρασμα; Ὅτι ἐκ τῆς ἀνοργάνου οὐσίας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνουν αὐτομάτως ζῶντα ὄντα χωρὶς τὴν ἐπενέργειαν ὑπερτέρας τινὸς δημιουργικῆς δυνάμεως! Καὶ ἡ ἐπιστήμη ἤσχολεῖτο τότε ἀκόμη μὲ τὸ θέμα τοῦτο.

Ἐπεκράτει ἀκόμη ἡ θεωρία τοῦ Darwin τῆς αὐτομάτου ἐξελιξέως τῶν ὄντων κατὰ γένος καὶ εἶδος, ἀπὸ τοῦ κατωτάτου ζώου ἢ φυτοῦ μέχρι τοῦ τελειότερου καὶ τελειοτάτου. Καὶ οὕτω καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἐμφάνισις καθίστατο ἐπιστημονικῶς παραδεκτὴ ἄνευ θείας βουλήσεως, ἄνευ ἀκατάληπτου ἐνεργείας!

Ἡ Χημεία εἶχε προσδεῦσαι εἰς βαθμὸν ὥστε ὀργανικαὶ οὐσίαι, αἵτινες προήρχοντο ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τῆς ζωῆς ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ, κατεσκευάζοντο ἤδη εἰς τὸ ἐργαστήριον ἀπὸ ἀνοργάνους οὐσίας. «Ὅτε ὁ χημικὸς καθηγητὴς Wöhler εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Göttingen ἐν Γερμανίᾳ τὸ 1828 κατώρθωσε νὰ παραγάγῃ συνθετικῶς τὴν οὐρίαν, ἥτοι οὐσίαν ἣτις ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ προέκυπτεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων ἐν τῇ ζωῇ, ἐθεωρήθη τοῦτο ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ὡς κοσμοϊστορικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον κατέρριπτε πάντα φραγμὸν μεταξὺ ὀργανικῆς καὶ ἀνοργάνου φύσεως καὶ ἐπεσφράγιζε τὴν ἀντίληψιν, ὅτι τὸ ἐργαστήριον θὰ ἠδύνατο σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἐξηγήσῃ καὶ ἀναπαραγάγῃ πᾶσαν εἰς τὴν ζωὴν ἀναγομένην λειτουργίαν, ὅτι πᾶσα ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς θὰ ἠδύνατο σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἐξηγηθῇ διὰ φυσικοχημικῶν μεθόδων ἐρεύνης παραγνωριζομένου παντὸς ἐτέρου παράγοντος, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἐπὶ τῇ βάσει μόνον τῶν λεγομένων θετικῶν ἐρευνητικῶν μεθόδων θὰ ἠδύνατο νὰ διεισδύσῃ εἰς αὐτὸ τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς». Καὶ ἔλεγον τὸ 1944 εἰς ὀμίλιαν μου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν (*) ὅτι «ἡ μονομερὴς αὕτη προ-

σῆλωσις εἰς τὴν θετικὴν ἐπίγνωσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ προεκάλεσε τὴν λαμβασμένην ἀντίληψιν, ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κατανοηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει κανόνων καὶ ἀξιομάτων, ὡς ταῦτα προέκυπτον ἐκ τῆς ἐξερευνήσεως τῆς ἀνοργάνου φύσεως ἄνευ συμμετοχῆς ἐτέρων ἐπιδράσεων ἀσυλλήπτου προελεύσεως. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἀντελαμβάνετο πᾶσαν συμμετοχὴν τῆς ψυχῆς εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς ὡς ἐξωτῶν φυσικῶν κανόνων εὐρισκομένην καὶ ἐπομένως ἀνύπαρκτον καὶ ἀναξίαν προσοχῆς. Τὰ ψυχικὰ φαινόμενα ἐθεωροῦντο παρεπιπίπτουσα ἐμφάνισις ὅπως ὑποκειμενικῆς ἀντιλήψεως. Καὶ αὕτη ἀκόμη ἡ σκέψις ἐθεωρήθη ὑπὸ τινῶν ὡς ἀπόδοσις τῆς φυσικῆς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου, οὐχὶ διάφορος ἀπὸ τὴν ἔκκρισιν ἐτέρων ὀργάνων, ὅπως ἔλεγε ὁ φυσιολόγος F. Lange λ. χ. ἀπὸ τὴν ἔκκρισιν τῶν οὐρῶν διὰ τῶν νεφρῶν».

*

Αἱ ἀληθῶς ἀξιοθαύμαστοι πρόοδοι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος παρέσυρον οὕτω εἰς τόσον παραλόγους κατευθύνσεις. Ὁ ὑπέρμετρος ἐνθουσιασμὸς ὡς ἐκ τῶν ἀνακαλύψεων τῆς ἐπιστήμης ἐσυσκότιζε τὴν σκέψιν καὶ ὤθει τὸν μικρὸν ἀνθρώπινον νοῦν εἰς τὸ νὰ πιστεύσῃ ὅτι οὗτος, τὸ ἐλάχιστον δημιούργημα, θὰ ἠδύνατο ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν Δημιουργόν!

Ὅπως ὁ καθηγητὴς μου τῆς Ζωολογίας οὕτω καὶ οἱ λοιποὶ καθηγηταὶ εἶχον ἤδη ἐγκαταλείψει τὰς ὑπερφιάλους ὑλιστικὰς ἀντιλήψεις, ἀλλ' ἡ σκέψις τῶν ἐπηρεάζετο ἀκόμη ἀπὸ τὴν ὑπερνικηθεῖσαν, ἀλλ' εἰσέτι ὑποσυνειδήτως ἐπενεργοῦσαν ἀντίληψιν τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς κόσμου ἄνευ Δημιουργοῦ. Ἡ ἐπιστήμη εἶχεν ὑπερβῆ τὰ σκότη τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως καὶ ἐβάδιζε πρὸς τὸ φῶς ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο ἀκόμη ν' ἀτενίσῃ τὸ πλήρες φῶς. Ἐθαμβοῦτο ὑπὸ τούτου καὶ παρέπαιεν οὕτως εἰπεῖν μεταξὺ σκότους καὶ φωτός!

*

Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Μικροσκοπίου ὑπὸ τοῦ Ὀλλανδοῦ Leeuwenhoek (1632-

(*) Περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἐργασίαν: Μ. Γε-

ρουλάνου Ψυχικαὶ ἐπιδράσεις ὡς νοσογόνος παράγων. Ἀθῆναι 1948.

1723), κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ἐπηκολούθησε κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἡ μεγάλη ἐποχὴ τοῦ Pasteur (1867-70), τοῦ Lister (1869-70), τοῦ Robert Koch (1878-1885) ἡ ἐποχὴ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μικροβίων, τῆς ἀντισηψίας, κατόπιν τῆς ἀσηψίας, ἥτις τοσοῦτον προήγαγε τὴν χειρουργικὴν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σπουδῶν μου ἐκυριάρχει ἡ μικροβιολογία. Ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀνεκαλύπτοντο νέα εἶδη μικροβίων, ὡς αἰτία ἐκάστοτε ἄλλης νόσου. Καὶ ἐνομιζέτο ὅτι ἤρκει τὸ μικροβίον διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν νόσον. Ἡ νόσος ἦτο ἀπλῆ δηλητηρίασις ἐκ τῶν τοξινῶν τῶν μικροβίων, ὡς ἄλλαι μὴ μικροβιακαὶ νόσοι προέκυπτον ἐξ ἄλλων τοξικῶν ἐπιδράσεων ἢ φυσικοχημικῶν ἀνωμαλιῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ ὡς ἡ δηλητηρίασις διὰ τροφῶν κλπ. Καὶ ἀνεζητεῖτο τὸ φάρμακον τὸ δυνάμενον νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰς τοξίνας ὅπως τὸ ἀντίδοτον δι' ἄλλας δηλητηριώδεις οὐσίας. Ἡ νόσος ἐθεωρεῖτο ὡς φυσικοχημικὴ διαταραχὴ, ἢ ἴασις ἔπρεπε νὰ εἶναι φυσικοχημικὴ ἀποκατάστασις, δηλ. μία ἐπιτυχὴς χημικὴ ἀντίδρασις. Οὐδὲν ἕτερον παρενέπιπτεν, ἄλλος παράγων δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ Ehrlich κατηνάλωσεν ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἀναζητῶν τὸ ἀντισηπτικὸν φάρμακον πρὸς ἐξουδετέρωσιν παντὸς μικροβίου τὴν Desinfectio magna, πρὸς ἴασιν ὅθεν πάσης νόσου!

Ἡ φυσικοχημικὴ νόσος περιωρίζετο, ὡς τότε ἀκόμη ἐπιστεῦετο, εἰς τὸ ὄργανον τὸ ὁποῖον ὑπὸ ταύτης προσεβάλλετο καὶ εἶχε σημασίαν τοπικὴν. Μόνον ἐὰν τὸ ὄργανον, ὡς ἡ καρδιά, ὁ ἐγκέφαλος, ἦτο ἀπαραιτήτου χρησιμότητος, ἢ διαταραχὴ, ἢ ἀναστολὴ τῆς λειτουργίας τούτου, θὰ ἐπέδρα ἐπὶ τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ, ἄλλως ἢ ἐπίδρασις τῆς νόσου ἀφεῖρα μόνον τὸ ὄργανον. Οὕτω τὸ κάταγμα ἀφεῖρα μόνον τὸ παθὸν ὄστον, ἢ φλεγμονὴ μόνον τὸ φλεγμαῖνον ἄκρον ἢ ὄργανον, ἢ ἐγκατάστασις τοῦ μικροοργανισμοῦ ἀφεῖρα μόνον τὸ προσβληθὲν ὄργανον, τὸν πνεύμονα, τὸ ἔντερον κλπ. Ἐπομένως καὶ ἡ θεραπεία ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ παθόντος ὄργανου, στηριζομένη εἰς φυσικοχημικὰ ἀντίδοτα, οὐδαμῶς ὅμως λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὸ σύνολον τοῦ ὀργανισμοῦ. Οὕτω ἐκυριάρχει ἡ

μηχανιστικὴ ἀντίληψις εἰς τὴν Ἱατρικὴν.

Ὅταν ἦλθον εἰς τὰ κλινικὰ μαθήματα ἤκουσα τὰς παραδόσεις τοῦ διασήμεου παθολόγου καθηγητοῦ Ziemssen. Πόσον ὠραῖαι ἦσαν αὗται, πόσον βαθέως ἐπιστημονικαί, σαφεῖς, φαιναί, εὐχάριστοι. Ἡ ἀναζήτησις τῶν συμπτωμάτων, ἡ ἀποκάλυψις τῆς παθογενείας, ἡ ἀναγνώρισις τῆς αἰτιολογίας... καὶ τὸ ὠραῖον μάθημα ἐτελείωνε! Καὶ ἡ θεραπεία; Ὁ καθηγητὴς περιωρίζετο τὸ πολὺ εἰς ὑπόδειξιν τινῶν φαρμάκων πρὸς καταπολέμησιν τοῦ συμπτώματος. Ὁ Ziemssen ἀληθῆς ἐπιστήμων ἀναζητῶν εἰλικρινῶς τὴν ἀλήθειαν δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου νὰ μᾶς μεταδώσῃ, περιωρίζετο εἰς ὅ,τι ἀφεῖρα τὸ σύμπτωμα. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἐγνώριζε τὸ νοσοῦν ὄργανον, δὲν ἐγνώριζε σύνολον νοσοῦντος ὀργανισμοῦ. Ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς δὲν ὑπῆρχε, ὑπῆρχε σύμπλεγμα ὀργάνων, ἕκαστον τῶν ὁποίων πάσχον ἐλαμβάνετο μόνον αὐτὸ ὑπ' ὄψιν. Ἡ θεραπεία ἦτο συμπτωματικὴ.

Ἡ ἀρνητικὴ αὕτη στάσις τοῦ ἱατροῦ ἀπέναντι τοῦ νοσοῦντος συνόλου, ἥδη τότε διήγειρεν ἀπορίαν καὶ πολλαχῶς προσεχάλει ἀπογοήτευσιν μεταξὺ τῶν σπουδαζόντων καὶ συχνὰ ἐξεφράζομεν εἰς κατὰ μέρος συζητήσεις καὶ τινα δυσφορίαν διὰ τοῦτο. Καθότι, παρ' ὅλον τὸ ἐξαίρετον κλινικὸν μάθημα, τὸ κεφάλαιον περὶ θεραπείας δὲν μᾶς ικανοποιεῖ.

Μετὰ τὸ τέλος τῶν πανεπιστημιακῶν μου σπουδῶν ἐν Μονάχῳ παρηκολούθησα τὸν χειμῶνα τοῦ 1892-93 συμπληρωματικὰ μαθήματα ἐν Βερολίνῳ πλησίον εἰς τοὺς μεγάλους τότε Κλινικοὺς Gerhard, Leyden, Senator κ. ἄ. Ἀλλὰ καὶ τούτων τὰ μαθήματα ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν δὲν ἦσαν διὰφορα ἀπὸ τὰ μαθήματα τοῦ Ziemssen ἐν Μονάχῳ. Ὁ κλινικὸς εὗρίσκετο προφανῶς εἰς τὴν αὐτὴν ἀμηχανίαν προκειμένου περὶ τῆς θεραπείας. Ἡ ὑλιστικὴ ἀντίληψις ἀναφορικῶς εἰς τὸ αἶτιον τῆς νόσου, τοῦ περιορισμοῦ ταύτης εἰς τὸ ὄργανον, ἀγνωστομένου τοῦ ἐνιαίου τοῦ ὀργανισμοῦ, καθίστα στεῖραν πᾶσαν σκέψιν, ἥτις θὰ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν θεραπείαν ἐνὸς ἐνιζίου συνόλου.

Ἐν τούτοις ἐν Γερμανίᾳ ὅπου ἐξηκολού-

θουν μετὰ τὰς ἐξετάσεις ἐκπαιδευόμενος, ὡς βοηθός, ἐπιμελητής, ὑψηγῆτης κατὰ τὸ τέλος τοῦ λήξαντος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἔδλεπα μὲ κατὰπληξιν πῶς ἐπεκράτουν καὶ ἐπεβάλλοντο εἰς τὸ κοινὸν ἐμπειρικοὶ θεραπευταί. Τινὲς τούτων ἔχαιρον εὐρείας ἀναγνωρίσεως καὶ δὲν ἔλειπαν οἱ θεωρούμενοι ὡς αὐτόχρημα θαυματουργοί.

Ἐν Βαυαρία ἀνεφάνη ὁ καθολικὸς ἱερεὺς Kneip, ἐφημέριος εἰς ἓνα μικρὸ χωριό, ὅστις ἐφήρμοζε τὴν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένην φυσικὴν θεραπείαν (Naturheilkunde). Οὗτος ἐζήτησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἄνθρωπον πλησίον εἰς τὴν φύσιν διὰ προσοικειώσεως πρὸς αὐτὴν διὰ ψυχρῶν λουτρῶν, ἀεροθεραπείας κλπ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπέκτησεν ὁ ἀπλοῖκός ἱερεὺς μεγάλην φήμην, κόσμος ἄπειρος προσέτρεχεν εἰς αὐτόν. Τὸ μικρὸ χωριὸν Wörrishofen ἐγένισεν σὺν τῷ χρόνῳ ἀπὸ ξενοδοχεῖα ἀπλᾶ καὶ πολυτελείας. Βραδύτερον συνεπλήρωσεν ὁ ἱερεὺς τὴν θεραπείαν τοῦ δίδων ὠρισμένας κατευθύνσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν ἀπλοποίησιν τῆς διαίτης. Πάντοτε ὅμως ἐθεράπευε χωρὶς φάρμακα. Καὶ θὰ εἶχεν ἀποτελέσματα διὰ νὰ ἔχη τοιαύτην συρροὴν κόσμου! Τὸ χωριὸν ἔγινε λουτρόπολις, προσήλθον βραδύτερον ἰατροὶ ἐπιστήμονες καὶ συνειργάζοντο μετ' αὐτοῦ κατὰ τὸ σύστημά του.

Ἄλλος τοιοῦτος ἔδρα ἐν Ἑλβετία, πλησίον τῆς Ζυρίχης, ὁ Rieck, ὅστις ἐδάσκιζεν τὸ θεραπευτικὸν αὐτοῦ σύστημα εἰς λουτροθεραπείαν, ἀεροθεραπείαν, καὶ ἰδίως ἡλιοθεραπείαν κλπ. ὡς καὶ διαιτητικὴν, ἀλλ' ἄνευ φαρμάκων. Ἀναφέρω ἀρχαιότερον τοιοῦτον τὸν αὐστριακὸν Priesnitz τοῦ ὁποῦ τὰ ὑγρά ἐπιθέματα ἐφαρμόζει ἕως σήμερον ἢ ἰατρικὴ ἐπιτυχῶς.

Διάσημος ἔγινε τότε καὶ ὁ ἐμπειρικός Lahmann ὅστις ἴδρυσεν ἴδιον θεραπευτήριον πλησίον τῆς Δρέσδης, ὅπου ἐπίσης ἐφηρμόζετο διαιτητικὴ καὶ φυσικὴ θεραπεία. Τὸ θεραπευτήριον τοῦτο παρελήφθη μετὰ πολλὰ ἔτη ἐπιτυχῶς δράσεως, ἀπὸ ἐπιστήμονας ἰατροῦς, τὸν υἱὸν τοῦ Lahmann κ.ἄ. ὅστινες ἐξηκολούθησαν ἐφαρμόζοντες τὰς ἀρχὰς τοῦ πατρὸς Lahmann. Ἐκεῖ ἀνεπτύχθη τὸ περιώνυμον θεραπευτήριον ἢ

«Λευκὴ ἔλαφος» (Zum weissen Hirsch) παγκασμίου πλέον φήμης, ὅπερ ἀπετέλεσε τὴν ἀπαρχὴν ἰδίας ἐπιστημονικῆς κατευθύνσεως, ὡς αὕτη βραδύτερον ἀνεπτύχθη καὶ ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν ἐν Δρέσδῃ Κλινικὴν τοῦ διασήμεου Καθηγητοῦ L. R. Grote.

Οἱ ἄνω ἀναφερόμενοι ἐμπειρικοὶ ἦσαν εἰλικρινεῖς θεραπευταί, κινούμενοι ἀπὸ τὸν πόθον νὰ βοηθήσουν τὸν ἄνθρωπον, νὰ φέρουν αὐτὸν πάλιν πλησίον εἰς τὴν φύσιν καὶ διὰ τοῦτο εἶχον τοιαύτην ἐπιτυχίαν. Ἀπὸ τὰς προσπαθείας ταύτας προέκυψεν ἢ ἐπίδοσις εἰς τὸν ἀθλητισμὸν ὅστις βραδύτερον τοσαύτην ἀπέκτησε σημασίαν.

Ἄλλὰ καὶ ἀπατεῶνες ἐμπειρικοὶ ἔδρων τότε ἐπιτυχῶς. Εἰς τὴν Σαξωνίαν εἰς τοιοῦτος ἐθεράπευε διὰ μαγνητισμοῦ καὶ ἡλεκτρισμοῦ καὶ λέγεται ὅτι ἔφθασε νὰ ἔχη ἕως 3.000 ἐπισκέπτας ἡμερησίως. Παρὰ τὸ Ἄμβουργον ἔδρα ἀγροῖκος ποιμὴν ὁ Schäfer Ast, εἰς τὸν ὁποῖον μόνον ὀλίγαί τριχες ἀπὸ τὰ μαλλιά τοῦ πάσχοντος ἀπεστέλλοντο καὶ μακρόθεν ἀπὸ αὐτὰς ἠδύνατο οὗτος νὰ καθορίσῃ διάγνωσιν καὶ θεραπείαν τοῦ πάσχοντος. Τοσοῦτον εἶχε χάσει τὴν ἐμπιστοσύνην ἢ κλασικὴ ἰατρικὴ.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνεπτύχθη καὶ ἢ λεγομένη ὁμοιοπαθητικὴ μέθοδος θεραπείας κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἰατρὸς ἐχρησιμοποιεῖ ἐλάχιστα μόρια φαρμάκου τὸ 1) 100 ἢ 1) 1000 τῆς ἐπιστημονικῶς καθωρισμένης δόσεως. Καὶ οὗτοι ἐφήρμοζον συγχρόνως φυσικὴν θεραπείαν καὶ ἐδίδασκον τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν φύσιν, ζωὴν φυσικὴν, κατάλληλον ἀπλὴν διαίταν, μέχρις ἐπιμόνου νηστείας ἐνίοτε.

Ἄπαντα ταῦτα τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζομεν σήμερον ὡς σπουδαῖα βοηθητικὰ μέσα, ἢ ἐπίσημος ἰατρικὴ εἶχε ἕως τότε παραμελήσει, ζητοῦσα «τὸ φάρμακον», τὸ ἀντίδοτον δι' ἐκάστην νόσον, ἀγνοοῦσα ὅμως τὸ σύνολον τοῦ ὄργανισμοῦ. Καὶ ἐν ἄλλο, τὸ σπουδαιότερον ἀκόμη, ἅπαντες οἱ ἐμπειρικοὶ οὗτοι, ὅλως ὑποσυνειδήτως ἀπετείνοντο εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πάσχοντος, ἐπλησίαζον τοῦτον ψυχικῶς καὶ ἐπέδρων ψυχικῶς ἐπ' αὐτοῦ, ἤσκουν ἀληθῆ ψυχοθεραπείαν. Καὶ εἰς τοῦτο ἔστηρίζετο ἢ ἀφάνταστος αὐ-

τῶν ἐπιτυχία. Ἐνῶ ἡ ἐπίσημος ἰατρικὴ δι-
επομένη εἰσέτι ἀπὸ τὴν ὑλιστικὴν ἀντίλη-
ψιν τῆς νόσου καὶ ἀναζητοῦσα ἐπὶ τῆς βά-
σεως ταύτης τὴν θεραπείαν, παραβλέπου-
σα ὅμως τὸν νοσοῦντα ὀργανισμόν ὡς τι τὸ
σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἐνιαῖον καὶ ἀδια-
χώριστον, ἔχανε πᾶσαν συνάφειαν πρὸς τὸν
πάσχοντα ἄνθρωπον.

Καὶ ἔλεγον εἰς τὴν ὁμιλίαν μου εἰς τὴν
Ἀκαδημίαν. «Ὁ πάσχων ὑποσυνειδήτως
τοῦτο διαισθανόμενος ἀντέδρα διὰ δυσπι-
στίας πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ παρεδίδοτο
εὐχερῶς εἰς τὸν ἐμπειρισμόν. Ὁ ἐμπειρι-
κὸς χρησιμοποιοῦν τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ
ἐπιβολήν, δι' ὑποβολῆς καὶ τοῦ περιβάλλον-
τος αὐτὸν μυστικισμοῦ, ἐπέδρα ψυχικῶς ἐ-
πὶ τοῦ πάσχοντος καὶ οὕτως εὐνοϊκῶς ἐπὶ
τῆς νόσου, ἰδίως ἐπὶ παθήσεων αἰτινες ἔ-
χουν ψυχικὴν τὴν ἀφετηρίαν. Εὐτυχῶς ὁ
ἐν τῇ πράξει ἰατρός, ὁ ἀληθὴς θεράπων,
ὁ ἐξ ἐνστίκτου παρακολουθῶν τὰς Ἰππο-
κρατεῖους ἀρχὰς τοῦ ἀδιασπάστου σώματος
καὶ ψυχῆς, δι' ἀπλῶν καὶ πολλαχῶς κατὰ
τὴν κρατοῦσαν ἀντίληψιν μὴ ἐπιστημονικῶν
μέσων, ἐπετύγγανεν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὴν
ἱκανοποίησιν τῶν ἀδήλων ἀπαιτήσεων τοῦ
πάσχοντος, ἐνῶ ὁ κλινικός, ἄριστος μὲν γνώ-
στης καὶ διαγνώστης τῆς νόσου, προσηλω-
μένος ὅμως ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν εἰς τὰς
κρατούσας ἀντιλήψεις κατείχετο ὑπὸ πλή-
ρους ἀπαισιοδοξίας. Οὕτω προέκυπτεν ἀν-
τίθεσις μεταξὺ ἐπιστημονικῆς καὶ πρακτι-
κῆς ἰατρικῆς, ἐξ οὗ ἡ κατὰ τὰ τέλη τοῦ
λήξαντος αἰῶνος παρατηρηθεῖσα κρίσις εἰς
τὴν ἰατρικὴν.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τῆς παρουσίας ἐ-
κατονταετηρίδος προέχοντες ἰατροὶ (Lieck,
Kreike, Bier, Braun κ.ἄ.) ἐπιμόνως κα-
τήγγελλον τὴν ἀρνητικὴν ταύτην στάσιν
τῆς κλινικῆς, ὑποδεικνύοντες τὴν ἀνάγκην
ἐπιστροφῆς εἰς τὴν φύσιν, ἀναγνωρίζοντες
συγχρόνως τὴν ὑψίστην σημασίαν τοῦ ψυ-
χικοῦ παράγοντος διὰ τὴν ἐκδήλωσιν, τὴν
πορείαν καὶ τὴν θεραπείαν τῆς νόσου.

Μόνον ἡ Χειρουργικὴ ἐπετέλεσεν ὑπὸ
τὴν μονομερῆ καὶ περιορισμένην ταύτην
ἀντίληψιν ἀφαντάστους προόδους, ἐκ τῶν
ὁποίων προέκυπτον εὐρυτάτης φύσεως ἐπι-
γνώσεις, αἰτινες μεγάλως προήγαγον τὴν

καθόλου ἐπιστήμην. Πρὸς τοῦτο συνέβαλον
βεβαίως καὶ ἕτερα αἷτια ὡς ἡ χρησιμοποί-
ησις τῶν ἀναισθητικῶν μεθόδων, ἡ τελειο-
ποίησις τῆς προληπτικῆς αἱμοστασίας, ἡ
εἰσαγωγή τῆς ἀντισηψίας καὶ ἀσηψίας, ἀλ-
λὰ καὶ ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ νόσος ἐντοπίζε-
ται εἰς τὸ νοσοῦν ὄργανον, παρείχε τὸ θάρ-
ρος ἵνα ἐκτελεσθῶσι παράτολμοι ἐπεμβά-
σεις, διότι δὲν συνεσκοτίζετο ἡ σκέψις ἀ-
πὸ τὰς σοβαρωτάτας ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ ὅ-
λου ὀργανισμοῦ, αἱ ὁποῖαι προήρχοντο ἀ-
πὸ αὐτὴν ταύτην τὴν νόσον, ἀπὸ τὸ χρη-
σιμοποιούμενον ἀναισθητικὸν ἀλλὰ καὶ ἀ-
πὸ τὴν ἐπέμβασιν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, διό-
τι καὶ αὐτὴ προκαλεῖ διαταραχὴν τῶν ὀργα-
νικῶν λειτουργιῶν ἀλλὰ καὶ ἐμμέσως ἐπι-
δρα διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ ψυχικοῦ παρά-
γοντος».

Ὅτε τὸ 1893 ὑπηρέτησα ὡς βοηθὸς εἰς
τὴν παθολογικὴν κλινικὴν τοῦ Νοσοκομεί-
ου St. Hedwig ἐν Βερολίῳ, ἣτις περιε-
λάμβανε τότε ἄνω τῶν 300 κλινῶν, ὑπὸ
τὸν Διευθυντὴν Dr Kölln, ἀντελήφθη διὰ
πρώτην φοράν καὶ ἐδιδάχθη παρὰ τὸ πλευ-
ρὸν τοῦ ἐξαιρέτου τούτου, εἰς προκεχωρη-
μένην ἡλικίαν διατελοῦντος «πρακτικοῦ ἰ-
ατροῦ», τὴν προέχουσαν σημασίαν τῆς φυ-
σικῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ψυχικῆς ἐπιβολῆς,
ὡς θεραπευτικοῦ παράγοντος καὶ τὴν δευ-
τερεύουσαν ἢ μόνον συμπτωματικὴν ἀξίαν
τοῦ φαρμάκου! Ὁ Διευθυντὴς ἰατρός δὲν
ἀνῆκεν εἰς τοὺς τότε ὀνομαστοὺς ὡς «προ-
έχοντας ἐπιστήμονας» ἀλλ' ἦτο ὁ λελογι-
σμένος καὶ πεπειραμένος «θεραπευτής», ὅ-
στις ἤντλει τὰς θεραπευτικὰς αὐτοῦ ἐνδεί-
ξεις ἀπὸ τὴν παρὰ τὴν κλινικὴν τοῦ ἀσθενοῦς
κτηθεῖσαν πείραν. Ἀπετέλει δὲ τοῦτο ὅτι
τότε, παρὰ τὴν λαμπρὰν θεωρητικὴν ἐκ-
παίδευσιν, ἣτις μᾶς παρείχετο, ἑστερούμε-
θα.

Εἰς τὸ αὐτὸ Νοσοκομεῖον ὑπηρέτησα ἐν
συνεχείᾳ ἐπὶ τετραετίαν (1892-96) ὡς βο-
ηθὸς καὶ ἐπιμελητὴς τῆς χειρουργικῆς κλι-
νικῆς ὑπὸ τὸν καθηγητὴν Rotter, καὶ ἡ-
δυνήθη νὰ παρακολουθῆσω καὶ κατανοή-
σω καλύτερον ὁποῖαν εὐμενῆ ψυχικὴν ἐπι-
δρασίαν εἶχεν ὁ ἰατρός καὶ τὸ περιβάλλον
ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς, τὸν ὁποῖον περιεποιού-
μετὰ θρησκευτικῆς ἀφοσιώσεως ὑπηρετοῦ-

σαι, καθολικοῦ τάγματος Ἀδελφαὶ Νοσοκόμοι. Ὅμοίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἐξήσκει καὶ ὁ ἐπὶ ἐξαετίαν διδάσκαλός μου H. Helferich ἐν Greifswald καὶ Kiel (1896-1902) διὰ τῆς προσωπικότητός του καὶ τῆς παραδειγματικῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν πάσχοντα ἀφοσιώσεως. Ὑποσυνειδήτως διησθανόμην τότε τὰς ἐπιδράσεις ταύτας, χωρὶς νὰ ἔχω πλήρη τῆς σημασίας αὐτῶν ἀντίληψιν, ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐκ τοῦ παραδείγματος προκύψασα ὑπόδειξις μὲ καθωδήγησε καθ' ὅλην τὴν μετέπειτα ἰατρικὴν μου δρᾶσιν.

*

Ἀπὸ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἤρχισαν ἐπικρατοῦσαι ὑγιέστεραι ἀντιλήψεις εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐν γένει. Εἰς τὴν ἰατρικὴν ἡ μηχανιστικὴ ἀντίληψις εἰς τὴν αἰτιολογίαν καὶ θεραπείαν τῶν νόσων ὑπεχώρει ὀλονὲν περισσότερο ἀπέναντι τῶν ὀλονὲν ἐδραιουμένων καὶ ἐπεκτεινομένων βιολογικῶν ἐπιγνώσεων. Ἡ ὑπερφίαλος ὕλιστικὴ αἰσιοδοξία ὑπέκυπτεν εἰς θετικωτέραν στροφὴν τῆς ἐπιστήμης καὶ ἔλεγον εἰς τὴν προαναφερομένην ὁμιλίαν μου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ὅτι ἡ ἐπιστήμη εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι, τόσον εἰς τὸν ὑγιᾶ ὅσον καὶ εἰς τὸν πάσχοντα ὀργανισμόν ἐνυπάρχουν λειτουργίαι, αἵτινες ὑπακούουν εἰς ἄλλους κανόνας ἢ τοὺς παραδεδεγμένους ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θετικῆς μεθόδου ἐρεῦνης, ὅτι πρὸς ἐξερεύνησιν καὶ κατανοήσιν τούτων ἔπρεπε νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν παράγοντες, οἵτινες δὲν ὑπόκεινται εἰς τὰ ἀξιώματα τῆς φυσικῆς καὶ χημείας, ἀλλὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, τὰς ὁποίας δὲν δυνάμεθα ν' ἀντιληφθῶμεν, ἀπὸ παράγοντας ἀσυλλήπτου προελεύσεως, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται πᾶσα λειτουργία τῶν ὀργάνων, ἡ ὁποία καὶ αὕτη συγκαλύπτεται ἀπὸ τὸ μυστήριον τὸ ὁποῖον συγκαλύπτει ἐν γένει τὴν ζωὴν.

Ὅσον δὲ περισσότερο ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐμβαθύνει εἰς τὸ ὑπέρτατον τοῦτο μυστήριον, τόσον περισσότερο ἀναγνωρίζει τὴν ἀδιάσπαστον συνοχὴν τοῦ σωματικοῦ καὶ ψυχικοῦ παράγοντος-τὸ ἐνιαῖον τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ! Ὁ ζῶν ὀργανισμὸς δὲν

ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄθροισμα ὀργάνων καὶ συστημάτων, τὰ ὁποία σαφῶς νὰ διαχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἀνατομικῶς καὶ λειτουργικῶς, ἀλλὰ ἕκαστον ὄργανον ἐνῶ συμπεριλαμβάνεται εἰς τὸ σύνολον τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐξαρτᾶται κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ λειτουργίας ἀπὸ τὸ σύνολον καὶ εἶναι μετὰ τοῦ συνόλου ὁ φορεὺς τῆς ζωῆς! Ὅπως δὲ τὸ ὄργανον διὰ τῆς εὐρύθμου αὐτοῦ λειτουργίας ἐπιδρᾷ εὐνοϊκῶς ἐπὶ τοῦ συνόλου καὶ συντελεῖ πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς, διὰ τῆς πλημμυλοῦς δὲ αὐτοῦ λειτουργίας θὰ ἐπιδράσῃ δυσμενῶς ἐπὶ τῆς ζωῆς ἢ καὶ δυνατὸν νὰ ἀναστείλῃ ταύτην, οὕτω ἐξαρτᾶται καὶ τὸ ὄργανον κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς λειτουργίας του, ἀπὸ τὴν συλλειτουργίαν ὄλων τῶν ὀργάνων, ὡς τμήμα ἐνὸς ἀδιασπᾶστος ἐνιαίου ὀργανισμοῦ!

Διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος (Κ.Ν.Σ.), τοῦ φυτικοῦ νευρικοῦ συστήματος (Φ.Ν.Σ.), τοῦ κυκλοφορικοῦ, τῆς περιπλόκου λειτουργίας τοῦ συστήματος τῶν ὀργάνων ἔσω ἐκκρίσεως καὶ τῶν ὁρμονῶν, τὰς ὁποίας ταῦτα παράγουσι, ὡς καὶ ἄλλων χημικῶν οὐσιῶν, αἵτινες προέρχονται ἀπὸ τὰς τροφάς, ὡς εἶναι αἱ βιταμῖναι κ.ἄ. προκύπτουσιν ἐπιδράσεις αἵτινες μέσον τῶν παραγόντων τούτων ἀλληλοεπηρεάζονται καὶ ἀλληλοεξαρτῶνται εἰς βαθμόν, ὥστε ὅσον καὶ ἂν ἡ ἐπιστήμη ἔχει ἐμβαθύνει καὶ προσπαθεῖ νὰ διευκρινήσῃ ταύτας, παραμένουσι αὗται δυσκατάληπτοι, ὡς ἐξαρτῶμεναι ἀπὸ ἀδήλους καὶ ἀνυπολογίστους ψυχικὰς ἐπιδράσεις.

Εἰς τὴν τόσον περίπλοκον ταύτην ἀλληλεπίδρασιν λειτουργιῶν πρὸς ἐνιαῖαν ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς προστίθενται καὶ ἕτεροι παράγοντες προκύπτοντες ἐκ τῆς κληρονομικότητος καὶ ἐξ ἐπιδράσεων ἐκ τοῦ περιβάλλοντος κόσμου. Κληρονομικότης δὲ καὶ περιβάλλον ἐπενεργοῦσιν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς, ἀπὸ τῆς ἐμβρυϊκῆς ζωῆς, μὲ τὴν πρώτην κατάθεσιν τῶν ὀργάνων, τῶν ὁποίων ἐπηρεάζουσι καὶ ἀποδίδουσιν οὕτω εἰς ἕκαστον ὄργανον τὴν μορφολογικὴν καὶ λειτουργικὴν αὐτοῦ ὄντοτητα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἰδιοσυστασίαν τοῦ ὀργάνου καὶ τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ.

Ἐποῦν δὲ πλέον περίπλοκοι εἶναι αἱ λει-

τουργίαι αὗται, τόσον βαθύτερον διεγείρουσι τὸν θαυμασμὸν καὶ προκαλοῦσιν ὑπέροχον αἴσθημα θρησκευτικῆς προσηλώσεως πρὸς τὸ ὑπέρτατον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐπλασε τὸ σῶμα καὶ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτὸ τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς», ὡς λέγει ὁ διάσημος φυσιολόγος L. R. Müller (1933).

Γράφω δὲ εἰς τὴν νεωστὶ δημοσιευθεῖσαν ἔργασίαν μου «Ψυχικαὶ ἐπιδράσεις ὡς νοσογόνος παράγων»: «Ἡ ἐνιαία αὕτη ἐκδήλωσις τῶν λειτουργιῶν τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ ἀποτελεῖ αὐτὴν ταύτην τὴν ζωὴν. Μετὰ τῆς ζωῆς τοῦ σώματος ὁμοῦς συνδέεται ἀδιασπᾶστος καὶ ἡ ψυχὴ. Τὸ σῶμα ἀποτελεῖ τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποῖου καθίστανται αἱ ψυχικαὶ ἐκδηλώσεις ἀντιληπτὰι. Ἡ ψυχὴ δίδει εἰς τὸ ἄψυχον σῶμα τὴν ζωὴν καὶ ἐπιδρᾷ ἀδιαλείπτως ἐπὶ ταύτης μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων αὐτῆς ἐκδηλώσεων (v. Krehl, Fr. Kraus, v. Bergmann, Kretschmer, I. H. Schultz). Ὑπὸ τὴν ταύτην βιολογικὴν ἔννοιαν ἀντιλαμβάνομεθα σήμερον τὸ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἐνιαῖον τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ. Κατὰ ταύτην διαχωρισμὸς σώματος καὶ ψυχῆς δὲν εἶναι ἀντιληπτός. Ὑπάρχει μόνον ἓν ἐνιαῖον βιολογικὸν σύνολον ὑπὸ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἀποτελούμενον. Ἡ συμμετοχὴ τῆς ψυχῆς ἐνυπάρχει παντοῦ· καὶ πάντοτε ὅπου εὐρίσκεται ζωὴ, ἀνεξαρτήτως ὀργάνου καὶ ἴστοῦ. Εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ψυχῆς ὑπόκειται πᾶσα ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς, ἀδιαφόρως ἂν τὸ ὄργανον λειτουργῇ φυσιολογικῶς ἢ ἂν ἔνεκα ὀργανικῆς ἀλλοιώσεως λειτουργῇ παθολογικῶς. Μόνον δὲ μετὰ τὴν ὀλικὴν καταστροφὴν τοῦ ὀργάνου, ἢ ὁποιοῦδήποτε ἴστοῦ, μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ζωῆς, παύει ἐκδηλουμένη καὶ ἡ ψυχικὴ ἐπίδρασις (I. H. Schultz). Εἰς τὴν ψυχικὴν δὲ ταύτην ἐπίδρασιν ὑπόκειται πᾶς

ὀργανισμὸς, ὅχι μόνον ὁ εὐπαθὴς ἀλλὰ καὶ ὁ ὅλως ὑγιής, ὅχι μόνον ὁ σωματικὸς ἀσθενής, ἀλλὰ καὶ ὁ ἰσχυρότερος καὶ εὐσταθέστερος.

Ἡ νόσος ἀποτελεῖ ὅθεν ἐνιαίαν ἐκδήλωσιν διαταραχῆς τῆς λειτουργίας τοῦ ψυχοσωματικοῦ συνόλου τοῦ ἀτόμου. Ἐπηρεάζεται μάλιστα κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν καὶ διδρομὴν αὐτῆς ἐκ τῆς καθόλου μέχρι τοῦδε τοῦ ἀτόμου ζωῆς. Ἐκαστος κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀπεκόμισεν καὶ φέρει μαζί του τὰ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ ἐκείνα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα καθορίζουσιν ἐκάστοτε τὴν ἰδιάζουσαν διὰ τὴν ἀτομικότητα αὐτοῦ νόσον (Siebeck). Ἡ νόσος καθίσταται ἀτομικὴ ἐκδήλωσις προκύπτουσα ἐκ τῆς ἀτομικότητος τοῦ νοσοῦντος. Ὅπως δὲ ἢ μέχρι τοῦδε ζωῆ τοῦ ἀτόμου ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ καταστάσεως, οὕτω καὶ ἡ ψυχικὴ αὐτοῦ διάθεσις καθορίζει τὴν σωματικὴν αὐτοῦ ἀντοχὴν καὶ ἀντίδρασιν ἀπέναντι τῆς νόσου τὰ ὁποῖα πάλιν ἐπενεργοῦν ὀπισθοδρομικῶς ἐπὶ τῆς ψυχῆς (V. Weizsäcker).

Διὰ τὴν κατανόησιν δὲ καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἐκάστοτε προκυπτούσης νόσου, δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ μονομερῶς ὑπ' ὄψιν ἡ λειτουργικὴ διαταραχὴ ἢ ἡ ἀνατομικὴ τοῦ ὀργάνου ἀλλοίωσις ἀλλὰ τὸ σύνολον τοῦ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἐνιαίου ὀργανισμοῦ μετὰ τῆς ἀδιαλείπτου ψυχικῆς ἐπίδρασεως ἐπὶ πάσης ἐκδηλώσεως τῆς ζωῆς. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἀτομικότητος κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς νόσου καὶ δίδει τὰς νεωτέρας κατευθύνσεις τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ ἡ παθολογία διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ἐνιαίας ψυχοσωματικῆς ἰατρικῆς.

Μ. ΓΕΡΟΥΔΑΝΟΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου.

*Ακαδημαϊκός.